

1. 2 Situácia v poézii v r. 1945 - 1949.

Slovenská poézia vstupovala do povojnového obdobia, podobne ako próza, so skúsenosťou paralelnej existencie viacerých smerových koncepcií. Táto skúsenosť s koncepciou pluralitou tvorby pochádzala z medzivojnového obdobia, kde vedľa seba jestvovali viaceré poetologické prúdy, označované často za prúdy avantgardy. Išlo o nadrealizmus, symbolizmus resp. postsymbolizmus, katolícku modernu a ľavicovú avantgardu reprezentovanú najmä socialisticky orientovanými básnikmi DAV – u a prúdom medzivojnovéj proletárskej poézie. Neskôršia historiografia, ktorá hodnotila toto obdobie z pozícií historického materializmu a ideologickými kritériami marxizmu – leninizmu, skonštruovala takú podobu literárnohistorického procesu, v ktorej dominoval proletársky a socialistický prúd. Ten bol označený za zárodok socialistického realizmu v období medzi dvoma vojnami a všetky ostatné koncepcie boli merané práve týmto politicko – filozofickým a ideologickým a neskôr otvorene politickým kritériom. Znamenalo to, že nadrealizmus a postsymbolistická poézia boli označené za únik od reality či za jej deformácie a katolícka moderna za spiritualistickú, čisto náboženskú tvorbu, ktorá je nezlučiteľná s materialistickým výkladom sveta a je únikom od jeho skutočnej podoby do neexistujúceho nadpozemského sveta.

Faktom je, že slovenská poézia nevstúpila do povojnového obdobia s nijako radikálnym novým programom, ale že sa usilovala pokračovať v tých typoch poetiky, ktoré charakterizovali jej slobodné medzivojnové časy. V osvedčenom poetologickom rúchu sa v povojnovej poézii objavujú témy, ktoré reagujú na stav lyrického subjektu, determinovaný najmä vojnovou skúsenosťou. Do centra pozornosti sa dostáva pocit existenciálneho, teda bytostného ohrozenia, lyrické preverovanie tých momentov ľudských dejín, ktoré viedli k fatálnemu zlyhaniu ľudskosti. Objavuje sa téma vojny a vojnového zážitku, témy duchovnej krízy, orientujúce sa na hľadanie východísk v prvku transcendentna a v dialógu s božskou podstatou sveta a popri tom všetkom tradičné a univerzálne básnické témy ako láska a erotická skúsenosť.

Odveké básnické témy – ženu, úzkosť zo stavu sveta a sebareflexiu vlastného básnického poslania, toto všetko nachádzame v tvorbe výrazného básnika tohto krátkeho, ale v poézii plodného obdobia - **Valentina Beniaka**. Zbierka *Žofia* (1941) – je poetizáciou symbolu ženy, lásky, poézie a múdrosti, *Popolec* (1942) – reaguje na stav sveta a človeka pod hrozbou zmeny všetkého na mŕtvoly prach. Na toto medzivojnové gesto oslavy lásky a krásy, spojené s úzkosťou z blížiacej sa katastrofy nadviazal Beniak v zbierke *Igric* (1944). Igric je básnik a pevec lásky, ktorý revitalizuje estetické gesto katolíckeho ľudového baroka a produkuje

pôsobivú syntézu dávnej tradície i aktuálnej modernosti. Na svoje vitalistické gesto z medzivojnového obdobia si rozpomína aj **Ján Smrek** v zbierke *Studňa* (1945) a dopĺňa ho o aspekt starosti, ale aj viery v humánnosť a perspektívy ľudskej kultúry. Do prúdu básnikov, ktorí vo svojej poézii reflektujú vojnu ako zlyhanie mravnosti a etických noriem ľudskej civilizácie sa najmä v zbierke *Bábel* (1944), ale aj v reedícii protivojnových básní *Dies irae* (1946) zaradil i **Emil Boleslav Lukáč**.

Dôraz na existenciálne znepokojený básnický lyrický subjekt sa objavuje v **Kostrovej** zbierke *Presila smútku* (1946) i v zbierke **Pavla Horova** *Defilé* (1947).

Spirituálny koncept reflexie stavu sveta a subjektu v ňom zastupuje v povojnovej poézii tvorba autorov medzivojnovej katolíckej moderny. **Svetoslav Veigl** zbierkami *Kvety v troskách* (1945), *Volanie z diaľky*, *Láska a smrť* (1946), **Pavol Gašparovič – Hlbina** v zbierkach *Mŕtve more* (1946), *Podobizne*, *Mračná* (1947), **Ján Motulko** *Vietor v mimózach* (1947).

Janko Silan (Ján Ďurka) – výrazná individualita medzi básnikmi katolíckej moderny, sa od tridsiatych rokov usiloval spájať náboženské inšpirácie s modernou poetikou. Poézia bola v jeho chápaní najmä spôsobom meditácie a spevu. Z povojnovej tvorby vystupuje výrazne do centra pozornosti poézia zo zbierky *Piesne zo Ždiaru* (1947), kde sa sústreďuje na reflexiu asketického údelu katolíckeho kňaza a veľmi výrazne subjektívne prežívaný pocit života v obklopení tatranskou prírodou. Najmä tematizáciu „putovania mysle k bohu“ ako aktualizáciu dávnej mystickej témy obsahujú verše zo zbierky *Úbohá duša na zemi* (1948).

Do okruhu povojnovej poézie patria ešte:

- básne s veľmi výrazne sformulovaným antifašistickým postojom (ktorý v próze reprezentovali práce vojnovej línie). Sem zaraďujeme otvorene politickú satiru **Janka Jesenského** *Proti noci*, *Na zlobu dňa I a II* a *Reflexie* (1945), zbierku **F. Kráľa** *Z noci do úsvitu* (1945), sčasti aj Novomeského zbierku *Pašovanou ceruzkou* (1948).
- básne zobrazujúce priamo boj proti fašizmu, najmä **Plávkovu** zbierku *Ohne na horách*, voči Povstaniu a vojne bilančne ladenú zbierku **Jána Poničana** *Povstanie* alebo už spomínané **Horovovo** *Defilé*.